

FOTO: ANNA CATO, KÄRNAVALLSRÅDET

Anders Karlsson, ordföranden i riksdagens försvarsutskott, här tillsammans med Kärnavfallsrådets ordförande Torsten Carlsson, anser att det är riksdagen, inte regeringen, som bör ta beslut i kärnavfallsfrågan.

Utfrågning om Deltagande och Demokrati den 3:e december

Behövs mer deltagande i kärnavfallsfrågan?

Det fanns olika åsikter vid Kärnavfallsrådets utfrågning om vilket värde samtalsdemokratin har. Den samhällsvetenskapliga forskningen fick ibland utstå kritik, liksom SKB:s sätt att organisera samråd.

När SKB började söka efter en plats för ett slutförvar för använt kärnbränsle blev behovet av dialog tydligt. SKB:s tidigare teknokratiska tillvägagångssätt visade sig vara en omöjlig väg att gå. Mellan 1977 och 1985 undersöktes en mängd platser i landet, utan de lokalboendes insyn. Claes Thegerström, vd för SKB, visar Kynnefjälldemonstrationen som exempel på det växande lokala missnöjet, där de boende vaktade det västsvenska berget dygnet runt mot SKB:s borrar.

– Vi jobbar numera utifrån två principer, nämligen att bergförhållandena på den plats vi väljer måste uppfylla de krav som ställs,

och att platsvalsprocessen ska ske i samverkan med de närmast berörda, säger han.

Oenighet om SKB:s samråd

Linda Soneryd från Stockholm universitet har forskat om samrådsprocessen. Projektet var en del av den forskning som SKB finansierar om samhällsekonomi, opinionsbildning och beslutsprocesser. Soneryd har suttit med vid samrådsmöten mellan 2005 och 2006 och observerat hur samtalen fördes. Hon menar att hennes projekt visat på brister i SKB:s samråd om man har samtalsdemokrati (eller deliberativ demokrati) som ideal.

– Individerna vet inte på förhand vad de vill när de går in i ett öppet samtal, utan detta formas i dialog med andra. Därför beror samtalen och vad som diskuteras på hur man bjuder in folk och vilka intressen de representerar, säger hon. Studien visar enligt Soneryd att SKB:s sätt att driva samråd inte främjar en samtalsdemokrati. I stället för stormöten där SKB talar inför en publik, kunde SKB ha organiserat konferenser där man valt experter från olika håll och betonat deras

► särintressen. Slumpvis utvalda medborgare kunde ha en funktion som oberoende bedömare, menar Soneryd. Hennes studie visar också att SKB inkluderat nya frågor tack vare samråden, men att SKB:s expertis i samråden stärkts och att ingen utjämning har skett av det ojämna maktförhållandet mellan bolaget och allmänheten.

Saida Låarouchi Engström, SKB:s MKB-ansvarig, framhöll å sin sida värdet av de samråd och samtal med närboende som SKB haft. SKB har lyssnat och tagit till sig av frågor och synpunkter. Hon tycker att det är problematiskt att inte studien tar hänsyn till att SKB jobbar utifrån samhällets uppdrag att leverera ett förslag till slutförvar och att göra det på demokratiska grunder.

– I kommunerna är man tillfreds med hur vi organiserar samråden, säger hon och får medhåll från ledande politiker i Östhammar och Oskarshamn. Här är en stor majoritet av lokalbefolkningen positiv till ett slutförvar. Anna-Lena Söderberg från Östhammar och Lars Blomberg från Oskarshamn säger att medborgarna är nöjda med SKB:s informationsarbete och samråd, men att det är svårt att engagera folk i frågan.

Kommunerna stärks genom forskning

CARL projektet har varit ett sätt att stärka platsvalskommunerna i samrådsprocessen och skulle ge stöd och inspiration och låta kommunrepresentanter över nationsgränserna träffas. En fråga för projektet var hur man kan få in mer demokrati i beslutsprocesserna och öka deltagandet. Forskarna har studerat detta i fem länder (Sverige, Finland, Storbritannien, Belgien, och Slovenien).

Resultaten visar att frågor som kommunerna och kärnkraftsindustrin diskuterar varierar mellan länderna.

– I Sverige tas exempelvis inte säkerhetsfrågorna upp då de anses för tekniskt komplicerade för en allmänhet att delta i, säger Göran Sundqvist vid Oslo universitet och CARL projektets svenska ledare. Han säger att säkerhetsfrågorna diskuteras i andra länder och frågar sig varför inte samma sak går i Sverige. Han vill inspirera kommunerna att lyfta nya frågor.

CARL studien visar att det är en begränsad succé för deltagande i processerna. Men när är deltagandet en succé? undrar Kärnavfallsrådets Tuija Hilding-Rydevik som är kritisk till studien. Studien visar också att det i SKB:s teknokratiska försök att finna en

FOTO: ANNA CATO, KÄRNAVFALLSRÅDET

Kärnavfallsrådets ledamöter Clas-Otto Wene, Carl Reinhold Bråkenhielm, Tuija Hilding-Rydevik och Lena Andersson-Skog var många gånger kritiska till den samhällsvetenskapliga forskningen.

FOTO: ANNA CATO, KÄRNAVFALLSRÅDET

Leif Lewin, professor emeritus vid Uppsala universitet har blandade känslor inför samtalsdemokratin, då han ser risker i att de bästa argumenten kommer att läggas fram av en akademisk elit som får för stort utrymme jämfört med i dagens representativa demokrati.

lokaliseringsplats saknades genuint deltagande. Men vad innebär ett genuint deltagande?

– En annan slutsats från projektet är att man måste ”bygga tillit”. Det låter obehagligt, anser hon och vill veta vem som vill bygga denna tillit och varför? Hon kritiserar också studiens metoder och underlag.

Leif Lewin, professor emeritus i statskunskap vid Uppsala universitet, var å andra sidan imponerad av kvaliteten i många av CARL-projektets rapporter, speciellt med tanke på hur den politiska kulturen i Europa håller på att förändras. Kommunerna var också nöjda med utfallet av projektet.

Mer klarhet när besluten ska tas

RISCOM-modellen för transparens har utvecklats genom en serie projekt som började med Dialogprojektet år 1990, berättar Josefin Päiviö Jonsson, Strålsäkerhetsmyndigheten och koordinator för ARGONA. ARGONA-projektet, där RISCOM-modellen ingår ska visa hur deltagande och transparens kan ingå i kärnavfallsprogram och användas inför politiska beslut.

Carl Reinhold Bråkenhielm från Kärnavfallsrådet anser att projektet underskattar problemen i deltagar- och samtalsdemokrati, såsom att det finns ojämlikheter i ekonomisk makt och kunskap. Han får inte medhåll av Kjell Andersson, projektledare för ARGONA, som poängterar att ARGONA inkluderar olika ansatser, inklusive medborgardeltagande men också RISCOM modellen som har en helt annan utgångspunkt. Där handlar det om att skapa klarhet i sak- och värderingsfrågor och det är något helt annat än att försöka få så stort deltagande som möjligt eller sträva efter konsensus.

– Vi vill skapa en helhetsbild av vad transparens och deltagande innebär och se hur olika ansatser kan användas i dagens beslutsstrukturer i vår representativa demokrati, säger han. Han tror inte att problemen är unika för kärnavfallsområdet.

– I komplexa frågor sätts agendan tidigt av experter och sedan ►►

FOTO: SKB AB

Kynnefjäll vaktades i över 20 år mot SKB:s försök att undersöka om platsen var lämplig för ett slutförvar för använt kärnavfall.

FOTO: SKB AB

SKB lade ett moratorium på sina försök att fortsätta platsundersökningarna 1985, då de boende i Almunge protesterade och mötte SKB:s maskiner under bevakning av polis och medier.

► förmlas processerna när nya frågor lyfts in i debatten när det är dags för beslut. Nu diskuteras exempelvis nanoteknik på samma sätt, säger han.

Lena Andersson-Skog från Kärnavfallsrådet och professor i ekonomisk historia vid Umeå universitet, anser att det är dags att diskutera vad samtalsdemokratin faktiskt innebär i beslutsprocessen och inför miljökonsekvensbeskrivningen.

– Har samtalsdemokratin verkligen spelat någon roll för besluten eller kan man göra på något annat sätt? undrar hon och får svar från Linda Soneryd att samtalsdemokratin har ett särskilt demokratiskt värde på längre sikt där de tekniska experternas kunskapsövertag inte längre är självklar.

Intresset för medierna har minskat

Annika Egan Sjölander från Umeå universitet har undersökt mediernas roll i den demokratiska processen kring kärnavfallet. Hon säger att aktörernas intresse för de lokala medierna har minskat i takt med att stödet för slutförvaret ökat i platsvalskommunerna.

– Det finns risk för en tystnadsspiral i platsvalskommunerna, där medierna presenterar vad som är accepterat att tycka. Forskningen visar att om man inte lyfter fram de som opponerar sig, kan det bli ett demokratiskt problem, säger hon.

En blocköverskridande riksdagsfråga?

Anders Karlsson, ordföranden i riksdagens försvarsutskott, anser att det är riksdagen, inte regeringen, som bör ta beslut i kärnavfallsfrågan men då krävs en lagändring.

– Jag vill se en bred blocköverskridande lösning. Om alla partier ställer sig bakom beslutet blir vi tryggare, och det skulle vinna respekt bland medborgarna.

Han tror inte man kan utesluta en politisering av frågan. Kenneth Gunnarsson från OSS i Östhammar menar att politisering inte är en risk utan en möjlighet. Han saknar en debatt som ställer frågor på sin spets.

Frågan uppkom om det verkligen är demokrati vi har. Nils Axel Mörner, geolog från MILKAS anser att det saknas öppenhet om teknisk fakta och att man bör lyssna till all sorts forskning.

– Jag håller på med gränsforskning men den kallas excentrisk forskning som man inte behöver lyssna till. Det är inte demokratiskt, säger han.

FOTO: ANNA CATO, KÄRNAVFALLSRÅDET

Slutdebatt med Rigmor Eklund, Oskarshamns kommun, Anna-Lena Söderblom, Östhammars kommun, Saida Lâarouchi Engström, SKB, Linda Soneryd, Stockholms universitet, Göran Sundqvist, Oslo universitet, Kjell Andersson, Karita Research, Josefin Päiviö Jonsson, Strålsäkerhetsmyndigheten, Johan Swahn, MKG och Nils-Axel Mörner, Milkas.

I den avslutande paneldebatten om framtiden siade Johan Swahn från MKG om att regeringen inte kommer att anse att metodfrågan är avslutad. KBS-modellen togs, enligt Swahn, upp mycket tidigt och sedan har en läsning skett till modellen. Fokus kommer framöver att ligga på SKB:s arbete med barriärerna och korrosionsfrågor.

– Tidpunkten då SKB ska lämna in sin ansökan kanske inte ligger så nära som industrin tror, säger han.

Kontakter hos Kärnavfallsrådet:

Eva Simic, kanslichef, tel 08 - 405 12 04
 Anna Cato, sekreterare, tel 08 - 405 27 28
 Siv Milton, biträdande sekreterare, 08 - 405 24 37

Uppgifter om Kärnavfallsrådets genomlysningsprogram finns på rådets websida: www.karnavfallsradet.se

KÄRNAVFALLSRÅDET
 Swedish National Council for Nuclear Waste